

לבקר אותי הסופר חיים הוז, שנפטר כעבור שנה. הוא דיבר עמי רוסית. אני זוכר שכבר אז אמרתי לו: אני מפתח. כאן מבינים את המשטבה, את היתקף העלליה הצפוייה מברית-המועצות. לא יבואו אף אנשים. יבואו מאות אלפים. המדינה אינה מוכנה לקלוט אותם. לא מבחינה כלכלית. כי לא מדובר רק בדירות ומקומות עבור דה. יבואו לכאן אנשים עם מנטאליות אחרת לגמרי. אנשים מהירה עומדים להגיע. ואף אחד לא מוכן לקבל אותם."

שבוע אחר שעה לארץ הוזמן סבלה לפגישה עם אנשי ההסתדרות בירושלים. הוא התבקש לשאת נאום קצר. תחת זאת הוא כבר אז נאום של נביא זעם. "בשבוע האחד שאני בארץ", אמר, "גיליתי דבר אחד: לק.ג.ב. אין כוח לעצור את עליית יהודי רוסיה. הם לא יכולים לעשות את זה. אבל אתם יכולים."

עוד באותו יום הפיצו עליו שמועה ש- הוא סוכן השאי של הק.ג.ב. "אבל זאת היתה המציאות", נזכר סבלה בכאב. "הרגשתי מייד כי אם ישראל לא תהיה מוכנה ומסוגלת לקלוט אנשים מסור גי — זאת תהיה פשיטת-הרגל של ה- ציונות. אם אנשים כמוני, שנאבקו וסיכנו נהיכל כדי לעלות לארץ יעזבו את המדינה — זה יהיה המוות."

קמיע של

הצבא האדום

שראה לא ידעה איך לקלוט אני שים מסוגו של סבלה.

הוא נולד בבוברוויסק, בירת רוסיה הלבנה, עיר בעלת אוכלוסייה יהודית גדולה (שנתנה בעבר לעם היהודי את ברל כצנלסון ואת קדיש לוז). במילחמת העור למ השנייה הוא נדר כילד עם צבא של יתומים חסרי-בית, אומץ בי-1943 לקמיע של אחד הגדודים בצבא-האדום.

רק אחרי המלחמה כאשר חזר לבני-תו נזכר כי משפחתו נותרה בחיים. למרות שנוצצה לכל עבר בזמן המלחמה. חמה. אביו של יפים סבלה היה איש-צבא ומחאבק. בשנות השלושים הוא היה אגוף האיבקות של הצי הסובייטי.

גם יפים, שלא קיבל מעולם חינוך ציוני, שירת את השירות הצבאי שלו בצי הסובייטי. התודעה הציונית שלו התעוררה רק אחרי מלחמת ששת-הימים, כאשר כצין-מילואים של הצי הסובייטי העלה בדעתו מה עלול לקרות אם יזועק הילחם לגד מדינת-ישראל. בוגר הפאר-קולטה לספר באוניברסיטת מינסק, שבמשך שבע שנים עבד כעיתונאי בווייל-נה. לפני שהפך לסטריאי ואחת הדמויות הבולטות בקולנוע הרוסי, הסיק את המסקנות שהחייבו כתוצאה מהקונפליקט הפנימי שהתחולל בו.

אבל המציאות בישראל לא תאמה את חלומותיו של סבלה, שלא היו ורודים כלל. זמן קצר אחרי שהגיע לארץ יצא לארצות-הברית כדי לחתום שם על חוזה עם הוצאת דאבלדי שביקשה לרכוש זכויות על ספרו. כשחזר לארץ אמר היה למצוא את אשתו וילדיו בדירה שהובי טחה להם. הוא מצא אותם עדיין באולפן.

"רצתי למנהל האולפן ושאלתי אותו, מדוע על נתנו לנו דירה?" מספר סבלה. "לא היינו בטוחים שתחזרו מארה"ב." הוא השיב לי. זאת היתה הפעם הרא-שונה בישראל בה נתקלתי במושג ירי-דה. אמרתי למנהל האולפן: שמע, אני שים שעלו אחרי כבר קיבלו דירות. אני אדם חזק מאוד. אני בן של מתאבק. מסור האנשים בסוכנות שאני אבוא אליהם מחר ודם קר אטור את כל החדרים שם מ-האנשים שבהם. למחרת קיבלתי הצעה לבחור בין שלוש דירות בירושלים. למה הייתי צריך לאיים כדי לקבל זאת?"

את מעט הכסף שהיה לו הוציא סבלה על רכישת תירוט. הוא ניסה להתחיל לעבוד. הוא החל לרואן את אנשי הקולנוע שעלו מרוסיה, הציע לשר החינוך דאן, יגאל אלון להקים חברת סרטים שתהיה מורכבת מעולים בלבד, שתהיה להם שפה משותפת ויעשירו על בסיס הוצאות-מחייבה בלבד. הוא הציע להקים עיר סרטים באזור מישטרת לטרון ה- נטושה.

"לקחו אותנו לפגישה עם אלון", מספר סבלה. "דיברתי אידיש. במשך שעה ארוך כה הצגתי בפניו את התוכנית שלי כשאני מלווה את דברי בתנועות ידדים. כמו שחקן, כדי להמחיש את הרעיון. ממש רקדתי לפניו. הוא הסתכל והקשיב ואני

רקדתי. לבסוף, כשסיימתי היתה התגורר בה שלו: "מאיפה למדת אידיש כליכך יפה?" או הבנתי שזה כל מה שהוא חשב במשך הזמן שדיברתי. לא על מה שהצעתי, אלא על האידיש שלי. אז הבנתי תי שהכל חרא, אם זה הדבר היחיד שהיה במוחו של אלון. הסיפור גמור." יפים סבלה טרם נואש. הוא החל לחפש תעסוקה.

"גסייתי אפילו להשיג עבודה כפועל-גיון בעיריית ירושלים. עשיתי זאת מ-שלוש סיבות: ראשית, המשכורת של פועל-הגיון היא גבוהה; שנית, העבר דה היא בשעות הבוקר, מה שהיה מותיר לי הרבה זמן לכתיבה. ושלישית: אולי אם הייתי עובד כפועל-גיון, מישוהו היה מריח כמה זה מסריח שבמאי-קול-נוע יעבוד בארץ בזבל. אבל אפילו את זה לא קיבלתי. בעירייה אמרו לי שיש להם מספיק פועלי גיון ערבים.

"המצב הכלכלי שלי היה גרוע. לא היה לי כסף בכלל. אבל אף אחד לא הת-עניין לשאול: מה אוכלים הילדים שלך? בטכס ברית-המלה של בני דגל, שהיה הצבר הראשון שנולד לעולה-חדש מרוסיה, נכחו נכבדים רבים. אף אחד מהם לא התעניין אם הילד שהפך לסמל, אולי גווע בינתיים ברעב.

"הגעתי למצב של ייאוש. עשיתי מע-שה שלא האמנתי שאעשה. כתבתי מיכ-תב אישי לאדמונד דה-רוטשילד וביקשתי תי ממנו הלוואה כספית. הזכרתי לו כי-צד כתב אלי פעם, אחי, אתה, והת-חננתי שלא יראה את מיכתבי אליו שהברון קיבלתי תשובה ממוקה לימון שהברון רוטשילד אינו תורם ליחידים אלא רק למוסדות. ניתקתי את כל קשרי עימו."

רוצים סמל,

לא אדם

ביתיים התפרסם סיפרו של סבלה בחו"ל וזכה בביקורות טובות. הוא הוזמן שוב ושוב עליידי המגבית למסעי הרצאות בארצות-הברית. הוא הוצג שם כ-סמל המאבק לעליית יהודי רוסיה. הוא הכיר במעלותיו ידדים, ששמעו את בע-יתו בארץ והילו לו כספים כדי שיו-כל לפרנס את משפחתו. בסך-הכל הוא הגיע למצב בו הוא חייב כיום כ-40 אלף דולר.

כשהיה בארץ כתב ארבעה סרטיים. הוא לא הצליח למכור אף אחד מהם בארץ. כל אותו זמן הרגיש שמשוה נעשה מאחרי גבו. רק ב-1975 הסתבר לו כי באיחור של שלוש שנים קנו את עיור-נו להקים חברת ייצור סרטים לעולים. אלא שזה קרה אחרי שמרבית אנשי-הקולנוע שעלו מרוסיה כבר התייאשו, התפורו וברובם עזבו את הארץ.

זאת היתה הפרשה השעוררנית של חברת סרטי לטרון, שהיא סיפור בפני עצמו. סבלה עוד נשלח על-ידי החברה לארצות-הברית במטרה לנסות לגייס משר-קיעים, מצא כאלה, אך הם הסתלקו מהרעיון במגעים הראשונים עם אנשי-חברת לטרון.

זה היה הקש ששבר את גבו של סבלה. "לא חייתי מעולם בקרב כליכך הר-בה שקרנים", הוא מסכם במרירות את שש שנות שהותו בישראל. "גם ברוסיה היו גנבים ושקרנים. אבל שם ידעתי איך להילחם בהם. כאן הרי באתי אל אחי. והם ירפו לי בפרצוף. כאן אין ערך לכבוד האדם וזה הדבר הגרוע ביותר שיכול להיות בחיים.

"המגבית אומנם הציעה לי שוב לבוא להרצות בארצות-הברית. אבל גם הם לא התעניינו בי כאדם. גם הם רצו רק סמל: רוסי שהוא גיבור במאי קולנוע, גם סופר, גם לחם וגיוניר אומי.

"בכל שנותי בארץ לא עבדתי. לא למדתי. כי לא יכולתי ללמוד. המילים העבריות היחידות שלמדתי הן: 'אש' ו'הפסיק אש'! שלמדתי בצה"ל.

"אני גמרת. אני עוזב. איני יודע היי-כן אחיה. אני לא יודע אם אצליח ב-עולם. אבל אני עוזב את הארץ בנפש-שבורה, ציני מאד, עם הרבה הרבה כאב. אני איש חזק מאד. הגרמנים לא שברו אותי. הרוסים לא הצליחו לשבור אותי. אבל היהודים שברו אותי. ואם הצליחו לשבור אותי — אז אין עתיד לאנשים כמוני כאן."

יפים סבלה יורד מהארץ עם אשתו השחקנית, הלובשת עדיין את הבגדים שהביאה עימה ממוסקבה, עם בנו הצבר ובתו סמל מתמר, מתפורר ומתרחק. סמל שהתנפץ אל חומת האטימות.

הצ'ק לא הוכנס לחשבון האוניברסיטה, ולא נרשם בספרייה הכנסה. האוניברסיטה היא חברה. היא גם מוסד ציבורי, הממומן רובו-ככולו מכספי משלס-המיסים ותרומות. צ'ק המשוך על שמה חייב להיכנס לחש-בון-הבנק שלה. ולהירשם בספרייה.

המכון לארכיאולוגיה הוא מחלקה של האוניברסיטה. אין הוא גוף מישפטי ואין לו, לדברי האוניברסיטה, חשבון-בנק ע-צמי. ראשי האוניברסיטה הודיעו לי כי הצ'ק האמור היה חייב — וצריך — להיכנס לחשבון של האוניברסיטה. המכון לארכי-אולוגיה, שחתמתו מתנוססת על הצ'ק, ממומן מתקציב האוניברסיטה, עומד תחת פיקוחה, ואינו מנהל מערכת הכנסות ו-הוצאות עצמאית.

מבחינה זו העיסקה כוזבה תמו-הה, לא-יצבורית ולא-אסתטית — אם לקבל את גירסת ידיו עצמו.

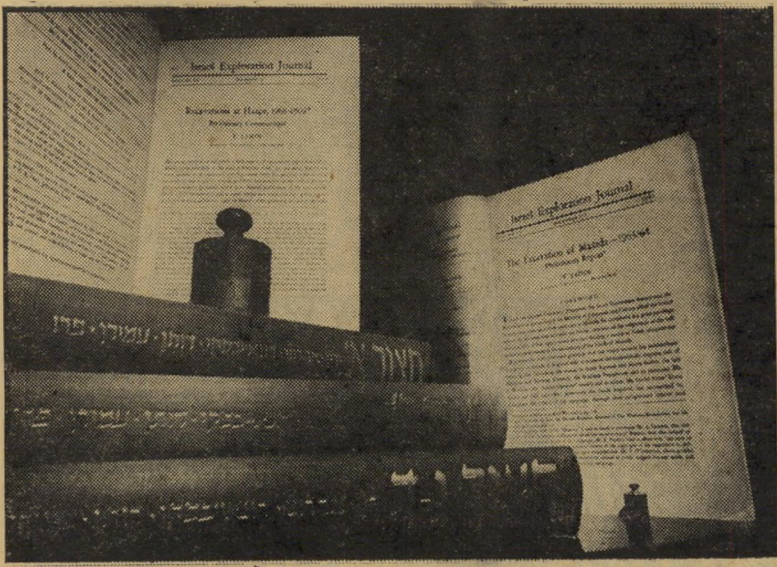
כדאי לנסות להסביר מדוע היה צריך ידיו לרשום את לוי כיצואן העתיקות. העובדות הן שליו מכר את האוסף שלו לאוניברסיטה, ולא לבנק האמריקאי.

חמורה מכל העבירות שיוחסו לו כפיורתה זו עד כה. הוא עשה זאת בלתי-כריחה, כדי להיחלץ מן ה-טענה שסחר בעתיקות כדי רישיון. בתשובתו הראשונה בכתב, לשאלה שלי, טען ידיו כי "הצ'ק הופקד כדיון". זהו שקר — עצם העברת הצ'ק היא עבירה. ידיו קובע בכתב-האישום כי לוי הכניס את הצ'ק לבנק דיסקונט בירושלים. אולם לוי אמר לי, בנוכחות עדי, כי אינו יודע מניין שאב ידיו ידעה זו. אתו ידיו לא דיבר, והוא לא אמר זאת לידיו.

כשנשאל מה יעשה אם יועמד לדין על אי-הפקדת הצ'ק, השיב: "אז אחיה כמצב של לאה רבין."

בדקתי את הצ'ק באמריקה. על גב הצ'ק מופיעה חתימת ידיו, אך אין חתימה של לוי או של החברה שלו (עתיקות ארץ הקודש), וגם אין עליו סימון של בנק ישראלי כלשהו.

קיים, על כן, חשש סביר שהצ'ק הוכרה מן הארץ, בדרך כזו-לתי-יחיד-קית, ועל כך הגשתי תלונה בפני לית למישטרה.

דו"ח ראשוני: עמוד הפתיחה למאמר המדעי היחיד שחיבר פרופסור ידיו על מצדה ושפורסם ע"י החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה. בכותרת למאמר נכתב במפורש שזהו דו"ח ראשוני. משמאל: הדו"ח הראשוני (למעלה) על חפירות חצור והפירסומים המדעיים המלאים על חפירות אלה, בשלושה כרכים, כפי שהם נדרשים על-ידי החוק מכל אתר ארכיאולוגי שחפרו בו.

אם אכן יתברר כי מקבל הצ'ק לא הפי-קידו כחוק, מטיל הדבר אור שלילי נוסף על ידיו.

ד כאן בחנו את האלבי של ידיו לגבי עיסקת-הייצוא. אולם בכתב-האישום מעז ידיו לטעון — בניגוד למה שנאמר בשבועון זה לפני שבוע — כי פירסם כחוק פירסום מדעי ראוי על חפיר-רות מצדה, שבראשן עמד.

ידיו אינו אומר היכן ומתי היה פירסום זה. העובדות הן: חפירות מצדה הסתיימו בשנת 1964. באותה שנה, ובשנת 1965, פירסם ידיו מאמר זהה, בעיברית ואנגלית, על מצדה, ובכותרת המאמר נכתב במפורש כי זהו "דו"ח ראשוני". עד היום לא פירסם כל חיבור מדעי נוסף, ראוי ומלא על החפירות.

ידיו פירסם גם ספר עממי, שאינו מהווה פירסום מדעי. זהו החיבט החוקי. מבחינה ציבורית: חפירות מצדה נעשתה בכספי החברה לחקירת ארץ ישראל ו-עתיקותיה, וגורמים ציבוריים רבים, צה"ל ניבד כלי-עבודה וחיללים. אלפי תלמידים באו לחדש-עבודה בחפירות. הפירסום היה מדעי על מצדה, אילו פורסם, היה יוצא לאור על-ידי החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, וכל ההכנסות ממנו היו זורמות לגופים הציבוריים שמימנו את החפירות.

תחת להוציא את הפירסום הי-מדעי, הוציא ידיו פירסומים פרי-מיים, שכל ההכנסות מהם זורמות לכיסו. בשנת 1976 הגיעו הכנסות אלה לכ-400 אלף לירות, וכך כרוי שנה. ידיו מתעשר עד חשבון הי-כספים הציבוריים שהושקעו בו מצדה. על כך בולדו און הוא ראוי לטעון לכתר הזוהם למען מוהרי המידות.

על הפרה זו של חוק-העתיקות הגשתי השבוע תלונה רישמית לאגף-העתיקות.

יגאל ליב (המשך בשבוע הבא)